Talim Noktası.

6. Sınıf

Sosyal Bilgiler

İslamiyet'in Kabulü ve Türklerin Sosyal ve Kültürel Hayatı

3. Öğrenme Alanı: Ortak Mirasımız · Konu 05 · Konu Anlatımı

3. ÖĞRENME ALANI

İslamiyet'in kabulü ve Türklerin sosyal ve kültürel hayatı

Bu konuda neler var?

1 Türkler İslamiyet'le Tanışıyor 4
2 Hayat Biçiminde Değişim ve Süreklilik 7
3 Yazı, Dil ve Edebiyat 10
4 Sanat ve Mimari: Dünden Bugüne 13
★ Konu Testi 17
★ Cevap Anahtarı 19

Kullandığımız pek çok kelime, yaşattığımız gelenekler, şehirlerimizdeki camiler, türbeler ve hanlar uzun bir geçmişin izlerini taşır. Bu izlerin önemli bir bölümü, Türklerin İslamiyet'i kabul ettiği döneme uzanır. Bu konuda Türklerin İslamiyet'i kabulüyle sosyal ve kültürel hayatlarında nelerin değiştiğini, nelerin sürdüğünü ve bu değişimin günümüze nasıl yansıdığını kaynaklardan yararlanarak inceleyeceksiniz.

Bu bölümde

- Türklerin İslamiyet'i kabul ettiği dönemin koşullarını fark edeceksiniz.
- İslamiyet'in kabulünün Türklerin günlük yaşayışını, yazısını, dilini, edebiyatını, sanatını ve mimarisini nasıl değiştirdiğini kaynaklara dayanarak analiz edeceksiniz.
- Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklulara ait kaynakları inceleyeceksiniz.
- Bu değişimin sonuçlarını dönemin koşulları içinde açıklayacak ve günümüzle karşılaştıracaksınız.

Anahtar kavramlar

Gök Tengri inancı · Talas Savaşı · Türk-İslam devletleri · konargöçer hayat · kurgan · türbe · medrese · ribat (kervansaray) · vakıf · Kutadgu Bilig · Divanü Lügati't-Türk · hat · tezhip

Etkinlik 1

Ön değerlendirme: Ne biliyorsunuz?

Doğru ifadelerin yanına **D**, yanlış ifadelerin yanına **Y** yazınız. Yanlış bulduğunuz ifadeyi düzelterek yeniden yazınız.

1. İslamiyet'ten önce Türklerin en yaygın inancı Gök Tengri inancıydı.
2. Türklerin hepsi İslamiyet'i aynı yıl ve aynı anda kabul etmiştir.
3. Göktürkler ve Uygurlar kendi alfabelerini kullanmıştır.
4. İslamiyet'in kabulünden sonra Türkler eski geleneklerinin hepsini bırakmıştır.
5. Kervansaraylar, ticaret yollarındaki yolcuların konaklaması için yapılmıştır.

Zorlandıysanız: Türkler İslamiyet'i yaklaşık üç yüzyıl süren bir süreçte, adım adım kabul etmiştir. Bu süreçte bazı alışkanlıklar değişmiş, bazı gelenekler ise yeni bir biçim alarak devam etmiştir. Göktürk ve Uygur alfabeleri İslamiyet öncesinin önemli yazı mirasıdır.

1 Türkler İslamiyet'le Tanışıyor

Türkler Orta Asya'da geniş bir coğrafyada yaşadı. Bu nedenle farklı dinlere inanan pek çok toplumla karşılaştılar. İslamiyet'ten önce Türklerde en yaygın inanç **Gök Tengri inancıydı**. Müslümanlarla ilk karşılaşma, Hz. Ömer döneminde İslam orduları Türkistan sınırlarına yaklaştığında yaşandı. Ancak Türklerin büyük bölümünün Müslüman olması yaklaşık **üç yüzyıllık** bir süreçte gerçekleşti. Emeviler döneminde Arap olmayan Müslümanlara eşit davranılmaması, İslamiyet'in Türkler arasında yayılmasını yavaşlattı. Abbasiler ise farklı toplumlara daha eşit bir yönetim anlayışı uyguladı.

Tanım Talas Savaşı

Abbasiler ile Çinliler arasında 751 yılında yapılan savaştır. Bu savaşta Karluk Türkleri Abbasilerin yanında yer aldı ve savaşın kazanılmasında etkili oldu. Talas Savaşı'ndan sonra Türkler arasında İslamiyet hızla yayılmaya başladı.

Türklerin İslamiyet'i kabul sürecinde önemli gelişmeler

VII. yy	751	840	X. yy	963	1040
Müslümanlarla ilk temaslar başlar.	Talas Savaşı yapılır.	Karahanlılar kurulur.	Satuk Buğra Han Müslüman olur.	Gazneliler kurulur.	Büyük Selçuklular kurulur.

Yıllar arasındaki uzaklıklar ölçekli değildir.

Türklerin eski inancı ile yeni din arasında ortak noktalar bulunması da bu süreci kolaylaştırdı. Gök Tengri inancında da evreni yaratan tek bir güce inanılıyordu. Öldükten sonra hayatın sürdüğü düşüncesi, kurban kesme geleneği, temizliğe ve dürüstlüğe verilen değer de Türklere yabancı değildi. Bu **benzerlikler** sayesinde Türkler İslamiyet'i daha kolay benimsedi.

İslamiyet'i devlet olarak kabul eden ilk Türk devleti **Karahanlılardır**. Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han, Müslüman olduktan sonra "Abdülkerim" adını aldı. Karahanlılardan sonra kurulan **Gazneliler** ve **Büyük Selçuklular** da birer Türk-İslam devletiydi.

Örnek 1: Kaynakla düşünelim

Soru: Aşağıdaki kaynağı okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

> Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han, Müslüman olduktan sonra adının başına "Abdülkerim" adını ekledi. Ancak "Buğra Han" adını ve unvanını kullanmaya devam etti.

Bu kaynaktan Türklerin İslamiyet'i kabulüyle ilgili hangi çıkarım yapılabilir?

Çözüm: Hükümdar yeni dinine uygun bir ad almış ama Türkçe adını ve unvanını da bırakmamıştır. Buna göre Türkler İslamiyet'i kabul ederken **kendi geleneklerini tamamen terk etmemiş**, eski ile yeniyi bir arada yaşatmıştır.

Özetleyelim: İslamiyet'in Türkler arasında yayılması

Gelişme	Ne oldu?	Sonuç
Emeviler dönemi	Arap olmayan Müslümanlara eşit davranılmadı.	İslamiyet'in Türkler arasında yayılması yavaşladı.
Abbasiler dönemi	Farklı toplumlara daha eşit bir yönetim uygulandı.	Türklerin İslamiyet'i kabulü kolaylaştı.
Talas Savaşı (751)	Karluklar Abbasilerin yanında savaştı.	Türkler arasında İslamiyet hızla yayıldı.
Karahanlılar	Hükümdar Satuk Buğra Han Müslüman oldu.	Karahanlılar İslamiyet'i devlet olarak kabul eden ilk Türk devleti oldu.
Gazneliler ve Büyük Selçuklular	Karahanlılardan sonra iki büyük Türk-İslam devleti kuruldu.	Medreseler ve bilim çalışmalarıyla Türk-İslam kültürü gelişti.

Ne öğrendik?

1. İslamiyet'ten önce Türklerde en yaygın inanç hangisiydi?

2. Türklerin büyük bölümünün Müslüman olması ne kadar sürmüştür?

3. Talas Savaşı'nın Türklerin İslamiyet'i kabulüne etkisi nedir?

4. İslamiyet'i devlet olarak kabul eden ilk Türk devleti aşağıdakilerden hangisidir?

A) Göktürkler
B) Uygurlar
C) Karahanlılar
D) Büyük Selçuklular

Notlarım

2 Hayat Biçiminde Değişim ve Süreklilik

Türklerin İslamiyet'i kabulüyle hayatlarının bazı yönleri değişti, bazı yönleri ise devam etti. Bu değişimi beş başlık altında inceleyeceğiz: **hayat biçimi**; **yazı**; **dil ve edebiyat**; **sanat**; son olarak **mimari**.

Değişimi incelediğimiz alanlar

Süren yönler: İslamiyet'in kabulünden sonra Türkler şehirler kursa da halkın büyük bölümü **konargöçer** hayatını sürdürdü. Türkler yine boylar hâlinde yaşadı. Konargöçer hayatın en önemli geçim kaynağı hayvancılıktı ve en değerli hayvan yine **at** idi.

Değişen yönler: Şehirlerde yaşayanların sayısı arttı. Halkın bir kısmı tarımla, şehirlerdeki pek çok kişi de esnaflıkla geçindi. İpek Yolu üzerindeki **Semerkant, Buhara, Kaşgar ve Balasagun** gibi şehirlerde ticaret gelişti. Türkler Arap ve İran kültürüyle etkileşime girdi. Önce hükümdarlar ve bilginler, ardından halk Arapça ve Farsça adlar kullanmaya başladı. Bununla birlikte Türkçe adlar ve "han", "tegin" gibi unvanlar kullanılmaya devam etti.

Tanım Vakıf

Bir kişinin malını ya da gelirini, toplumun yararına sürekli kullanılmak üzere bağışlamasıyla kurulan kuruma vakıf denir. Türk-İslam devletlerinde cami, medrese, hamam, hastane ve kervansarayların giderleri vakıflar aracılığıyla karşılandı.

Müslüman Türk hükümdarları ülkelerinde cami, medrese, hamam, hastane ve kervansaray gibi **sosyal tesisler** yaptırdı. Bu tesislerde halkın ibadet, eğitim, temizlik, sağlık ve konaklama gibi ihtiyaçları karşılandı. Böylece toplumda **yardımlaşma ve dayanışma** daha da güçlendi.

Örnek 2: Dönemin koşulları

Soru: Türk-İslam devletleri ticaret yolları üzerine neden ribatlar (kervansaraylar) yaptırmış olabilir?

Çözüm: O dönemde ticaret, uzun yollarda develer ve atlarla yapılıyordu. Yolculuklar haftalarca sürüyor, kervanlar yolda soyulma tehlikesiyle karşılaşabiliyordu. Kervansaraylar tüccarlara ve hayvanlara **güvenli bir konaklama yeri** sağladı. Bu sayede ticaret canlandı, şehirler zenginleşti ve devletin gelirleri arttı.

Ne öğrendik?

1. İslamiyet'in kabulünden sonra konargöçer hayat sona ermiş midir? Açıklayınız.

2. Vakıf nedir?

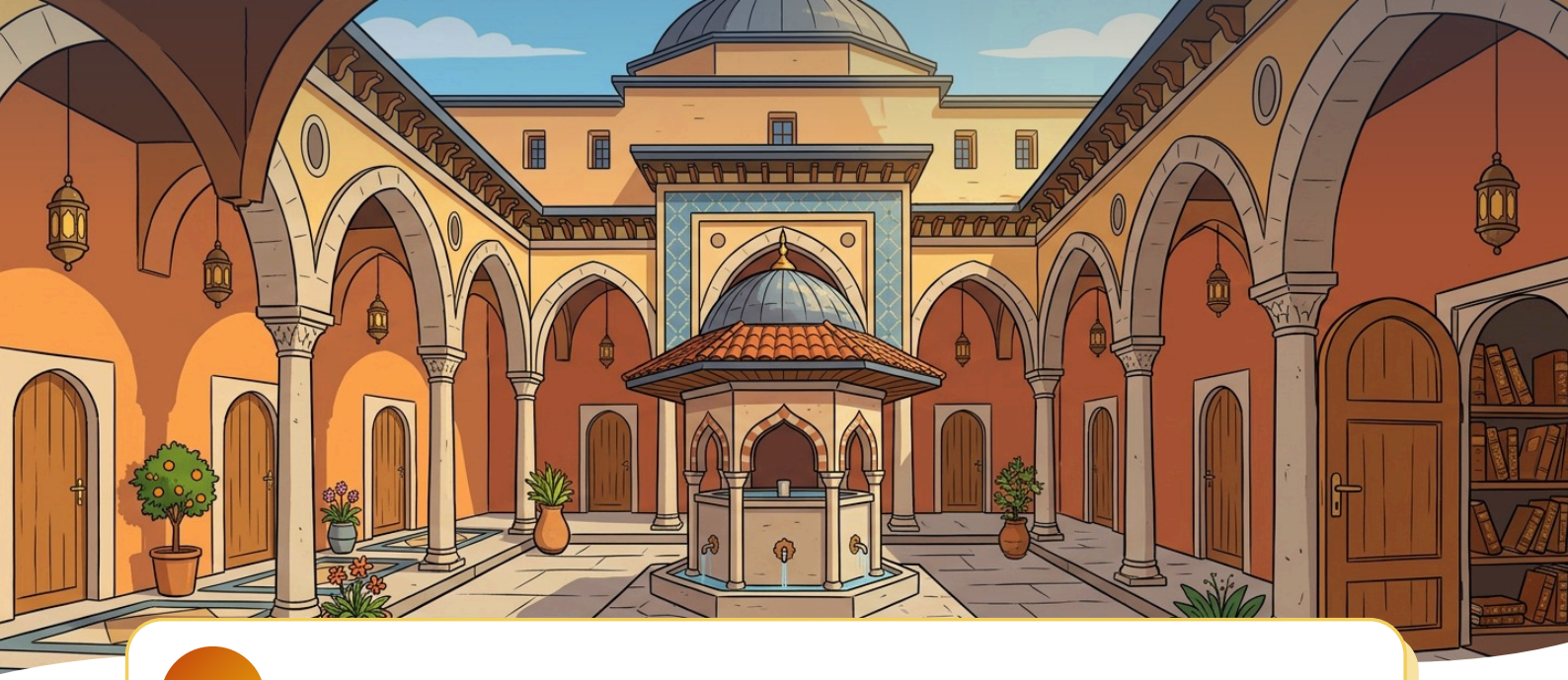
3. İslamiyet'in kabulünden sonra Türklerin adlarında nasıl bir değişim olmuştur?

4. Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet'in kabulünden sonra da süren özelliklerden biridir?
   A) Arap alfabesinin kullanılması
   B) Hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olması
   C) Medreselerin yapılması
   D) Türbelerin inşa edilmesi

Özetleyelim: Hayat biçiminde değişen ve süren yönler

Alan	Değişen yön	Süren yön
Hayat biçimi	Şehirler ve ticaret gelişti.	Halkın büyük bölümü konargöçer yaşadı.
Adlar	Arapça ve Farsça adlar kullanıldı.	Türkçe adlar ve “han”, “tegin” unvanları sürdü.
Sosyal tesisler	Şehirlerde cami, medrese, hamam ve hastane gibi yapılar çoğaldı.	Yardımlaşma ve dayanışma geleneği sürdü.
Geçim	Halkın bir kısmı tarımla, bir kısmı esnaflıkla geçindi.	Hayvancılık önemini korudu, en değerli hayvan yine attı.
Kültürel etkileşim	Arap ve İran kültürüyle etkileşim arttı.	Türkçe konuşulmaya devam etti.

Notlarım

3 Yazı, Dil ve Edebiyat

Yazıdaki değişim adım adım gerçekleşti. Önceleri **Göktürk** ve **Uygur alfabeleriyle** yazan Türkler, Müslüman olduktan sonra **Arap harflerini** kullanmaya başladı. Karahanlılarda bir süre Uygur yazısı ile Arap harfleri birlikte kullanıldı. Gaznelilerde ve Büyük Selçuklularda ise yazılar Arap harfleriyle yazıldı.

Gazneli ve Selçuklu ülkelerinde bilim kitapları çoğunlukla **Arapça**, şiirler ve resmî yazışmalar ise çoğunlukla **Farsça** yazıldı. Yine de sarayda, orduda ve halk arasında konuşulan dil **Türkçe** olarak kaldı. Karahanlılar döneminde Türkçe ile önemli eserler yazıldı.

KUTADGU BİLİG

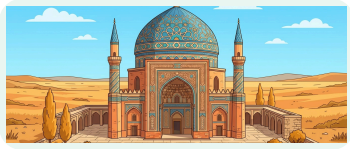
Yusuf Has Hâcib tarafından Karahanlı hükümdarı adına yazıldı. Adı "mutluluk veren bilgi" anlamına gelir. Yöneticilere ve topluma adalet, bilgi ve ahlak üzerine öğütler verir.

DİVANÜ LÜGATİ'T-TÜRK

Kaşgarlı Mahmud tarafından yazıldı. Türkçenin bilinen ilk sözlüğüdür. Araplara Türkçe öğretmek ve Türkçenin zengin bir dil olduğunu göstermek amacıyla yazıldı. Türk boyları hakkında da bilgi verir.

DİVAN-I HİKMET

Hoca Ahmed Yesevi'nin şiirlerinden oluşur. Bu şiirlere "hikmet" denir. Yesevi, İslamiyet'i halka sade bir Türkçe ile anlattı.

Edebiyatta eski ile yeni yan yana yaşadı. Kahramanlık anlatan **destanlar** eskisi gibi ağızdan ağıza aktarılmayı sürdürdü. Bazı destanların kahramanı artık Müslüman bir hükümdardı: Karahanlı hükümdarının hayatını anlatan **Satuk Buğra Han Destanı** buna örnektir. Oğuzların yaşayışını yansıtan **Dede Korkut Hikâyeleri** de kuşaktan kuşağa anlatılarak yaşatıldı. Bunlara ek olarak din büyüklerinin ve ünlü kişilerin hayatlarını anlatan **menkıbeler** sevilerek okunup dinlendi.

Tanım Menkıbe

Din büyüklerinin ve ünlü kişilerin hayatını, erdemlerini ve olağanüstü sayılan olaylarını anlatan kısa hikâyelere menkıbe denir. Menkıbeler uzun süre ağızdan ağıza aktarıldı ve halk arasında sevilerek dinlendi.

İslamiyet öncesi ve sonrası: Değişim ve süreklilik

	İslamiyet öncesi	İslamiyet'in kabulünden sonra
İnanç	Gök Tengri inancı yaygın	İslamiyet yaygınlaşır.
Hayat biçimi	Konargöçer hayat, hayvancılık	Konargöçer hayat sürer, şehirler ve ticaret gelişir.
Yazı	Göktürk ve Uygur alfabeleri	Arap alfabesi benimsenir.
Dil	Türkçe	Arapça ve Farsça etkisi artar, Türkçe konuşulmaya devam eder.
Edebiyat	Destanlar	Destanlar sürer, menkıbeler ve yazılı eserler yaygınlaşır.

Örnek 3: Bir eserin amacı

Soru: Aşağıdaki kaynağı okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

> Kaşgarlı Mahmud, eserinde Türkçe kelimelerin anlamlarını Arapça açıkladı. Kelimelerin kullanıldığı atasözlerine, şiirlere ve Türk boylarının yaşadığı yerlere de yer verdi.

Bu kaynağa göre Divanü Lügati't-Türk'ün günümüz için önemi nedir?

Çözüm: Eser, o dönemde kullanılan Türkçe kelimeleri, atasözlerini ve şiirleri günümüze taşımıştır. Bu sayede Türkçenin geçmişini, Türk boylarının nerede yaşadığını ve o dönemin kültürünü öğrenebiliyoruz. Divanü Lügati't-Türk, Türkçenin ve Türk kültürünün **ortak mirasıdır**.

Ne öğrendik?

1. İslamiyet'ten önce Türkler hangi alfabeleri kullanıyordu?

2. Büyük Selçuklularda bilim ve edebiyat alanlarında hangi diller yaygınlaştı?

3. Menkıbe nedir?

4. Türkçenin bilinen ilk sözlüğü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kutadgu Bilig
B) Divanü Lügati't-Türk
C) Divan-ı Hikmet
D) Dede Korkut Hikâyeleri

Özetleyelim: Yazı ve dildeki değişim

Dönem	Yazı	Dil
İslamiyet'ten önce	Göktürk ve Uygur alfabeleri	Türkçe
Karahanlılar	Uygur yazısı ve Arap harfleri birlikte	Türkçe önemli eserler yazıldı.
Gazneliler ve Büyük Selçuklular	Arap harfleri	Bilimde Arapça, şiirde Farsça, konuşmada Türkçe

Notlarım

4 Sanat ve Mimari: Dünden Bugüne

İslamiyet'in kabulüyle sanat ve mimaride yeni bir dönem başladı. İlk zamanlarda bazı eski yapılar camiye dönüştürüldü. Zamanla bu yapılar yetersiz kalınca büyük **camiler** inşa edildi.

İslamiyet öncesinde Türkler ölülerini **kurgan** adı verilen, üzeri toprakla örtülen mezarlara gömerdi. İslamiyet'in kabulüyle kurgan yapımı bırakıldı. Ancak bu gelenek yeni inanca uygun biçimde **türbe** mimarisine dönüştü. Türbeler genellikle hükümdarlar, din büyükleri ve bilginler için yapıldı. Kazakistan'daki **Ayşe Bibi Türbesi** bu dönemden kalan güzel bir örnektir.

Tanım Türbe

Hükümdarlar, din büyükleri ve bilginler için yapılan anıt mezar yapılarına türbe denir. Türbeler genellikle kubbe ya da külahla örtülü bir yapının içindeki mezardan oluşur.

Bu dönemde **medreseler** yapıldı. Büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün kurduğu **Nizamiye Medreseleri** pek çok bilginin yetişmesini sağladı. Ticaret yolları üzerinde ise **ribatlar** (kervansaraylar) inşa edildi. İran'daki **Ribat-ı Şerif** bu yapıların en bilinen örneklerindendir.

Sanatta yapılar ve eşyalar **geometrik** ve **bitkisel** desenlerle bezendi. Arap kültürünün etkisiyle yazıyı sanata dönüştüren **hat** ve kitapları altın yaldızlı süslemelerle bezeyen **tezhip** sanatları gelişti. İslamiyet öncesinden gelen dokumacılık, taş oymacılığı ve kuyumculuk gibi el sanatları da sürdü.

Dünden bugüne: Değişimin günümüze yansımaları

	Türk-İslam devletlerinde	Günümüzde
Eğitim	Medreseler, Nizamiye Medreseleri	Okullar ve üniversiteler
Yolculuk	Ribatlar (kervansaraylar)	Yol kenarındaki dinlenme ve konaklama tesisleri
Dayanışma	Vakıfların yaptırdığı hamam, hastane, aşevi	Vakıflar ve yardım kuruluşları
Dil	Divanü Lügati't-Türk	Türkçe sözlükler
Sanat	Hat, tezhip, geometrik bezeme	Yaşatılan geleneksel sanatlarımız

Örnek 4: Kurgandan türbeye

Soru: Kurgan geleneğinin türbe mimarisine dönüşmesi, Türklerin kültürel değişimi hakkında neyi gösterir?

Çözüm: Türkler ölülerine saygı gösterme ve onların hatırasını yaşatma geleneğini bırakmamış, bu geleneği yeni inançlarına **uyarlamıştır**. Bu durum, kültürel değişimin bir anda değil, eski ile yeninin birleşmesiyle gerçekleştiğini gösterir.

Bağlantı: Gazneli sarayında bilim

Gazneli hükümdarı Mahmud, sarayında pek çok bilgin ve şairi ağırladı. Matematik, astronomi ve coğrafya alanlarında önemli eserler yazan **Bîrûnî** de Gazneliler döneminde çalıştı. Bîrûnî, Dünya'nın çevresini hesaplamak için kendi yöntemini geliştirdi. Türk-İslam devletlerinde bilime verilen bu destek, bilginin farklı toplumlara yayılmasına katkı sağladı.

Etkinlik 2

Görev kartı: Değişim çağında bir hikâye

Kendinizi Türklerin İslamiyet'i kabul ettiği dönemde Kaşgar, Buhara ya da Semerkant'ta yaşayan biri olarak hayal ediniz.

1. Karakterinizi belirleyiniz: bir tüccar, bir medrese öğrencisi, bir at yetiştiricisi ya da bir zanaatkâr olabilir.
2. Bu konudaki bilgilerden yararlanarak karakterinizin hayatında nelerin değiştiğini ve nelerin sürdüğünü belirleyiniz.
3. Hikâyenizde, incelediğimiz beş alandan (hayat biçimi, yazı, dil ve edebiyat, sanat, mimari) en az üçüne yer veriniz.

4. Hikâyenizde bu değişimlerin nedenlerini dönemin koşullarıyla açıklayınız.
5. Hikâyenizi sınıfta okuyunuz. Arkadaşlarınızın hikâyelerindeki bilgilerin kaynaklarla uyumlu olup olmadığını tartışınız.

★ PUANLAMA ANAHTARI

Ölçüt	Tam (3)	Kısmen (2)	Henüz değil (1)
Tarihsel doğruluk	Bilgiler kaynaklarla uyumlu	Bazı bilgiler hatalı	Bilgiler kaynaklara dayanmıyor
Değişim alanları	En az üç alan ele alınmış	İki alan ele alınmış	Bir alan ya da hiçbiri yok
Dönemin koşulları	Değişimlerin nedenleri açıklanmış	Nedenler kısmen açıklanmış	Neden açıklanmamış
Anlatım	Akıcı, düzenli ve özgün	Kısmen düzenli	Düzensiz

Tuzağa düşme!

Yanılgı avı: İslamiyet'in kabulü ve Türkler

- ✗ "Türkler İslamiyet'i bir anda, toplu olarak kabul etti." → ✓ Bu süreç yaklaşık **üç yüzyıl** sürdü.
- ✗ "İslamiyet'in kabulüyle konargöçer hayat tamamen sona erdi." → ✓ Halkın büyük bölümü **konargöçer** hayatını sürdürdü.
- ✗ "Türkler Türkçeyi bırakıp yalnız Arapça ve Farsça konuştu." → ✓ Sarayda, orduda ve halk arasında **Türkçe** konuşulmaya devam edildi.
- ✗ "Kutadgu Bilig Türkçenin ilk sözlüğüdür." → ✓ Türkçenin bilinen ilk sözlüğü **Divanü Lügati't-Türk**'tür.
- ✗ "Kurgan geleneği iz bırakmadan ortadan kalktı." → ✓ Bu gelenek **türbe** mimarisine dönüştü.

✓ Ne öğrendik?

1. Kurgan nedir?

2. Nizamiye Medreselerini kim kurdu?

3 Hat ve tezhip sanatları nedir?

4 Türk-İslam devletlerinde kervansarayların günümüzdeki karşılığı en çok aşağıdakilerden hangisine benzer?

A) Kütüphane
B) Okul
C) Yol kenarındaki dinlenme ve konaklama tesisleri
D) Müze

Özetleyelim: Türk-İslam mimarisinin yapıları

Yapı	Ne için yapıldı?	Örnek ya da not
Cami	İbadet için	Önce bazı eski yapılar camiye dönüştürüldü.
Türbe	Hükümdarların, din büyüklerinin ve bilginlerin mezarı olarak	Kazakistan'daki Ayşe Bibi Türbesi
Medrese	Eğitim için	Nizamiye Medreseleri
Ribat	Yolcuları ve kervanları konaklatmak için	İran'daki Ribat-ı Şerif

Notlarım

Konu Testi

✓ Ne öğrendik?

Aşağıdaki soruları dikkatle okuyunuz. Her sorunun doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1. Bir öğrenci, Türklerin İslamiyet'i kabul sürecini anlatan bir zaman şeridi hazırlıyor. Şeritte Abbasiler ile Çinliler arasında yapılan ve Karluk Türklerinin Abbasilerin yanında yer aldığı savaşı işaretlemek istiyor. Öğrencinin işaretlemesi gereken savaş aşağıdakilerden hangisidir?
   A) Dandanakan Savaşı
   B) Malazgirt Savaşı
   C) Talas Savaşı
   D) Miryokefalon Savaşı

2. Bir sınıfta Gök Tengri inancı ile İslamiyet'i karşılaştıran bir tablo hazırlanıyor. Tabloda "Evreni yaratan tek bir güce inanılır." ve "Kurban kesme geleneği vardır." maddeleri ortak özellik olarak işaretleniyor. Tabloya ortak özellik olarak aşağıdakilerden hangisi de eklenebilir?
   A) Ahiret düşüncesinin bulunması
   B) Kurgan yapılması
   C) Atın kutsal sayılması
   D) Arap alfabesinin kullanılması

3. "Türkçenin bilinen ilk sözlüğüdür. Araplara Türkçe öğretmek amacıyla yazılmıştır." Bu bilgiler aşağıdaki eserlerden hangisine aittir?
   A) Kutadgu Bilig
   B) Divan-ı Hikmet
   C) Atabetü'l-Hakayık
   D) Divanü Lügati't-Türk

4. Bir arkeolog Orta Asya'da iki mezar yapısı inceliyor. Birincisi İslamiyet'ten önceye ait, üzerine toprak yığılarak tepe biçimine getirilmiş bir mezar; ikincisi İslamiyet'ten sonraya ait, tuğladan yapılmış kubbeli bir yapıdır. Bu iki yapı arasındaki fark aşağıdaki alanlardan hangisindeki değişime örnektir?
   A) Dil
   B) Mimari
   C) Ticaret
   D) Yazı

5. Bir Selçuklu şehrinde bir hayırsever, dükkânlarının gelirini medrese, hamam ve hastanenin ihtiyaçları için sürekli kullanılmak üzere bağışlıyor. Türk-İslam devletlerinde bu tür tesislerin giderleri genellikle nasıl karşılanmıştır?
   A) Yabancı devletlerin yardımlarıyla
   B) Savaş ganimetleriyle
   C) Vakıflar aracılığıyla
   D) Ödenen giriş ücretleriyle

6 Bir Karahanlı şehrinde hükümdar cami ve medrese yaptırmıştır; ancak şehrin çevresindeki boyların çoğu yazın yaylalara çıkıp çadırlarda yaşamayı sürdürmüştür. Bu durum Türklerin İslamiyet'i kabulüyle ilgili neyi gösterir?

A) Türklerin yeni dini kabul ederken kendi geleneklerini de sürdürdüğünü
B) Türklerin İslamiyet'i kabul etmediğini
C) Türkçenin tamamen terk edildiğini
D) Karahanlıların Arap alfabesini kullanmadığını

KENDİME NOT

Bu konuda	Evet	Kısmen	Henüz değil
Türklerin İslamiyet'i kabul ettiği dönemin koşullarını açıklayabiliyorum.			
Hayat biçiminde değişen ve süren yönleri ayırt edebiliyorum.			
Yazı, dil ve edebiyattaki değişimi örneklerle anlatabiliyorum.			
Sanat ve mimarideki değişimi kaynaklara dayanarak açıklayabiliyorum.			
Bu değişimin günümüze yansımalarına örnek verebiliyorum.			

Notlarım

Cevap Anahtarı

Ön Değerlendirme

1. **D.** İslamiyet'ten önce Türklerde en yaygın inanç Gök Tengri inancıydı.
2. **Y.** Türklerin büyük bölümü İslamiyet'i yaklaşık üç yüzyıl süren bir süreçte, adım adım kabul etmiştir.
3. **D.** Göktürkler ve Uygurlar kendi alfabelerini kullanmıştır.
4. **Y.** Türkler eski geleneklerinin birçoğunu yeni biçimlerle sürdürmüştür.
5. **D.** Kervansaraylar, ticaret yollarındaki yolcuların ve hayvanlarının konaklaması için yapılmıştır.

1. Türkler İslamiyet'le Tanışıyor

1. Gök Tengri inancı.
2. Yaklaşık üç yüzyıl.
3. Savaştan sonra Türkler arasında İslamiyet hızla yayılmaya başlamıştır.
4. **C.** Karahanlılar İslamiyet'i devlet olarak kabul eden ilk Türk devletidir; Göktürkler ve Uygurlar bunu yapmamış, Büyük Selçuklular ise Karahanlılardan sonra kurulmuştur.

2. Hayat Biçiminde Değişim ve Süreklilik

1. Hayır. Şehirler kurulsa da halkın büyük bölümü konargöçer hayatını sürdürmüştür.
2. Malın ya da gelirin, toplumun yararına sürekli kullanılmak üzere bağışlanmasıyla kurulan kurumdur.
3. Arapça ve Farsça adlar kullanılmaya başlanmış, Türkçe adlar ve unvanlar da devam etmiştir.
4. **B.** Hayvancılık, konargöçer hayatın geçim kaynağı olarak sürmüştür; Arap alfabesi, medreseler ve türbeler ise İslamiyet'le gelen yeni uygulamalardır.

3. Yazı, Dil ve Edebiyat

1. Göktürk ve Uygur alfabeleri.
2. Bilimde Arapça, edebiyat ve devlet işlerinde Farsça.
3. Din büyüklerinin ve ünlü kişilerin hayatlarını anlatan hikâyelerdir.
4. **B.** Türkçenin bilinen ilk sözlüğü Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lügati't-Türk adlı eseridir; diğerleri sözlük değil, öğüt, şiir ya da hikâye kitaplarıdır.

4. Sanat ve Mimari: Dünden Bugüne

1. İslamiyet öncesinde Türklerin ölülerini gömdüğü, üzeri toprakla örtülen mezarlardır.
2. Büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk.
3. Hat yazıyı sanata dönüştürür. Tezhip ise kitapları altın yaldızlı süslemelerle bezer.
4. **C.** Kervansaraylar yolcuların ve hayvanların dinlenip konakladığı tesislerdi; günümüzde yol kenarındaki dinlenme ve konaklama tesisleri benzer işi görür.

Konu Testi

1. **C.** Abbasiler ile Çinliler arasındaki Talas Savaşı'ndan sonra Türkler arasında İslamiyet hızla yayılmıştır; diğer savaşlar sonraki yüzyıllarda yapılmıştır.
2. **A.** İki inançta da ölümden sonra hayatın sürdüğü düşüncesi vardır; kurgan yapımı bırakılmış, Arap alfabesi İslamiyet'le gelmiştir, atın kutsal sayılması ise ortak özellik değildir.
3. **D.** Türkçenin bilinen ilk sözlüğü, Araplara Türkçe öğretmek için yazılan Divanü Lügati't-Türk'tür; diğer eserler sözlük değildir.
4. **B.** Üzerine toprak yığılan mezardan tuğladan kubbeli yapıya geçiş, kurgan geleneğinin türbe mimarisine dönüşmesini, yani mimarideki değişimi gösterir.
5. **C.** Bu tür tesislerin giderleri, malın ya da gelirin toplum yararına bağışlanmasıyla kurulan vakıflar aracılığıyla karşılanmıştır.
6. **A.** Hükümdar yeni dinin gerektirdiği yapıları yaptırırken halk eski konargöçer hayatını sürdürmüştür; yani yeni dinle birlikte eski gelenekler de yaşamıştır.

Notlarım